CLAVDII GALENI PERGAMENI PARAPHRASIS IN MENODOTI Exhortationem ad liberalium artium ſtudia.

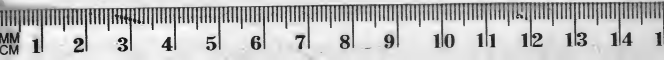
EX DES. ERASMI INterpretatione, à Federico Iamotio Medico recognita, & Annotationibus illuſtrata.

FED. MORELLI DISTICHON.

Iſte GALENVS *opes tibi conferet, addet honores:*
Quique Galenus erat, Iuſtinianus erit.

LVTETIÆ,
Apud Fed. Morellum Typographum Regium, via Iacobea, ad inſigne Fontis.
M. D. LXXXIII.
CVM REGIS PRIVILEGIO.

FEDERICVS IAMOTIVS MEDICVS PETRO ET CAROLO FILIIS S. D.

VM omniũ artium genera, quibus vita utilitatem capit atque excolitur, laudanda sint, tum verò imprimis ea, quibus ad virtutem eruditur & informatur, amplectenda videntur. Homines enim cùm à Deo Opt. Max. ad virtutem geniti & facti sint, si virtutis & honesti expertes viuant, non viuere, sed mori & funerari potius dicendi sunt. Atque ea quidem cùm duabus rationibus constent, præceptis tradendis atque exemplis proponendis, quorum primum philosophia, alterum historia suppeditat: quæsitum diu & disputatum est, vtrum laude dignius, vtrum fructuosius vitæ humanæ benè beatéque degendæ esset. Et quidem philosophia vt benè viuendi fons, ita artium omnium parens, quin vitæ in omnes partes ad virtutem & omnia officia conformandæ & erudiendæ planè necessaria sit, nemo est, nisi immani & barbaro ingenio præditus, qui negare audeat. Ea ignorantiæ tenebras discutit: ea non solùm viam publicam, sed & calles & semitas omnes, quibus cuique insistendum sit, præscribit & indicat. Ea virtutis indagandæ, vitiorum expellẽdorum, legum inueniendarum, morum & disciplinæ constituendæ præcepta tradit. Sed ea cuiusmodi sint tum demùm intelligimus, cùm vsu & experientia se proferunt, dum obseruata, hominibus fructum & gloriam, spreta autem & violata, dedecus & damnum attulisse videmus. Nam donec verbis duntaxat sine vllis euentis, quid fugiendum, quid sequendum sit, idque angustis & concisis disputationibus illigata, vt ait Antonius apud Ciceronem, breuiter & satis aridè docent, minus afficiunt, inque hominum animos minus altè descendunt. At dum obseruata in magnum decus extulisse, magnas opes & commoda peperisse: contempta verò exitium infamiámque attulisse legimus, expergiscimur, commouemur, exuscitamur. Adde quòd aculeis maioribus extimulamur, cùm id non spinosè & ieiunè, sed amplè, copiosè, & ornatè

nobis

nobis velut in speculo repræsentantur. Quæ cùm nobis ex historia à viro docto & diserto conscripta contingant, quis est qui non assiduè eruditorum hominum historias manibus versauerit? Danda est igitur vobis opera, Filij, vt ne sic philosophiam amplectamini, vt interim historiam relinquatis: imò, quod ait Flaccus, de arte & natura, Alterius cùm Altera poscat opem res, & coniuret amicè: ijs potissimum scriptoribus plurimum tribuatis, plurimum & temporis & diligentiæ detis, qui philosophiam cum historia, id est, præcepta cum exemplis coniunxerunt & copularunt. Quem in numerum referre licet Aristotelem, qui in ijs libris, quos de Republica scripsit, quantùm hæc exempla ad vitam rectè constituendam profutura sint, satis arguit, dum huius generis propemodum infinitis sua decreta confirmat, & ijs productis, quid sequendum in vita, quid fugiendum sit, edocet. Verum enimuerò doctorum omnium iudicio & testificatione constat, Plutarchum in ijs, qui philosophiæ historiæque coniunctione clarent, longè principem locum obtinere. Neque enim quisquam est, qui aut vberiore rerum copia philosophiam persecutus sit, aut præclarioribus exemplis è media historia petitis ornauerit atque illustrarit. Itaque non illepidè vir quidam doctissimus dixit, Plutarchi opera moralia esse aulæa quædam diuersis verborum, sententiarum & exemplorum coloribus picturata: vt eo nomine vnus inter Latinos Græcósque philosophos ac historicos studiosè ab omnibus legendus esse videatur. Non dubium est tamen, quin Galeno quoque medicorum (Hippocratem semper excipio) facilè principi, hac in parte suus constet honos. Id ex hac vna exhortatione ad bonarum artium studia perspicere licet, quam à Menodoto quadam rudi tantum opera scriptam & quasi adumbratam, Galenus paraphrasi expreßit ac perpoliuit: vobis hisce miseris atque perditis temporibus non minus necessariam quàm vtilem futuram. Plurimis enim tum sententijs tùm exemplis monet adolescentes, diuitiarum, formæ, nobilitatis & virium gloriam fluxam esse atque fragilem: solam artium cognitionem claram æternámque haberi: vt omnium adolescentium studia excitari debeant ad laudandarum artium scientiam, quæ & parandæ veræ gloriæ rationem pollicentur, & augendæ rei familiaris expeditam ac facilem omnibus viam commonstrant. cæterùm duplex cùm esset

Latina huius libelli interpretatio, altera Ludouici Bellisarij medici Mutinensis, altera Des. Erasmi Roterodami, viri eruditionis nomine vbique terrarum noti ac nobilis: illa certis de causis prætermissa, hanc vobis exhibuimus à nobis recognitam, & quibusdam annotationibus explicatam atque illustratam. Id autem cuiusque modi est, Filij, vobis donādum & in vestro nomine diuulgādum esse putauimus, tùm vt quæ aliquando ex nobis Græcè cognouistis, nunc Latinè recognoscatis: tùm vt hoc veluti laboris & industriæ stimulo concitati, in artium honestarum & Reip. vtilium stadio alacriter decurratis, in eóque vobis tam diu elaborandum putetis, quoad vberes atque maturos nobis edatis studiorum vestrorum fructus. Valete.

***

CLAVDII GALENI PERGAMENI PARAPHRASIS IN MENODOTI EXHORTATIONEM ad artium liberalium ſtudia.

EX DES. ERASMI ROT. interpretatione, à Federico Jamotio Medico recognita.

AN animantia quæ dicuntur bruta, prorſus 1.
expertia ſint rationis, nondum ſatis liquet.
Fortaſſis enim tametſi non habent eam ra-
tionem, [a] quæ iuxta vocem intelligitur, no-
biſcum communem, quam vocant enuntia-
tiuam, certè eam [b] quæ ſecundum animam
accipitur, quam rationem appellant affectuum capacem, ha- 2.
bent nobiſcum communem omnia, licet alia magis, alia mi-
nus. Perſpicuum ſanè eſt hominem hac parte longè cæteris
animantibus antecellere, vel ex illo quòd cernimus, quanta
ſit artium multitudo, quas hoc animal tractat: vel ex hoc,
quòd ſolus homo ſcientiæ capax, quancunque velit artem
percipit. Siquidem animantia reliqua ferè omnia ſunt artium
expertia, ſi pauca quædam hinc excipias. Quin his etiam ipſis 3.
natura magis quàm inſtituto contigerunt artes. Cæterùm nec 4.
apud illa quicquam eſt artium, quod homo non meditetur, 5.
ſed in arte texendi imitatus eſt araneas, in arte fingendi, quam 6.
plaſticen vocant, apes: nec imperitus eſt natandi, cùm ſit ani-
mal terreſtre. Iam nec diuinis artibus deſtituitur, imitans &

a. quæ in pronuntiatione ſita eſt.

b. quæ in anima conſiſtit, quã mente cõceptam appellãt, habent.

Æſculapij, quæ eadem eſt Apollinis, medicam artem, ac cæteras item omnes quas habet Apollo, iaculandi, canendi, diuinandi: adhæc quam vnaquæque Muſarum habet peculiarem, nec geometriæ nec aſtronomiæ expers. Verùm & ea quæ
7. ſubter humum ſunt, & ea quæ ſupra cælos ſunt, quemadmodum ait Pindarus, contemplatur. Denique bonorum omnium maximum ſua ſibi parauit induſtria, Philoſophiam. Has igitur ob cauſas, quanquam cæteris animantibus non deeſt ratio, tamen ſolus homo vocatur ratione præditus, quòd omnibus antecellat. An nõ igitur turpiſſimum eſt, id quod vnum nobis ineſt commune cum Dijs negligere, aliarum verò rerũ ſtudio teneri, ac ſpreta artiũ perceptione, fortunæ nos ipſos
8. committere? Cuius improbitatẽ nobis ob oculos ponere volẽtes priſci, non ſat habuere eam repræſentare muliebri ſpecie, tum picturis tum ſtatuis (quanquam hoc ipſum ſatis magnum erat amẽtiæ ſignum) verùm & clauũ illi dederunt in manibus,
9. ac pedibus ſubiecerũt baſim figura ſphęræ: tum & oculis eam priuarunt, nimirum his omnibus declarãtes illius inconſtantiam. Quemadmodum igitur in naui vehemẽter iactata tempeſtate, adeò vt periculum ſit, ne procellis ac fluctibus obruta demergatur in profundum, perperam fecerit, qui cæco gubernatori clauum commiſerit: itidem opinor in vita, cùm hîc in permultis ædibus grauiora fiant naufragia, quàm ſcaphis accidunt in mari, non rectè iudicarit, qui ſemetipſum in tantis negotijs vndique circunſtantibus ac vallantibus, cæcæ commiſerit Deæ, nec huic ſatis ſtabili. Adeò enim ſtupida ac demens eſt, vt plerunque bonis viris præteritis, quorum oportebat haberi rationem, locupletet indignos, ac ne id quidem conſtanter, ſed tantiſper donec rnrſus pari, qua dedit, temeritate eripiat donata. Hanc Deam ſequitur turba non mediocris hominum ineruditorum, nunquam eodem in ſtatu manentem, propter baſis, cui inſiſtit, volubilitatem, quæ illam huc illuc agit rapítque per præcipitia, nonnunquam & in mare. Ibi pariter intereunt omnes illam ſequentes, cæterùm illa ſola euadit indemnis & illæſa, ridens interim plorantes, &

ipſius

ipsius opem frustra implorantes, cùm hinc iam nulla sit illis
vtilitas. Atque huiusmodi sunt Fortunæ facta. Porrò Mercu-
rium tanquam rationis dominum, omnísque artis auctorem,
considera rursum, quàm diuersa quámque pugnante cum
Fortunæ simulachro forma, repræsentarunt illi prisci, tum
picturis tum statuis. Adolescens est formosus, nequaquam
habens pulchritudinem ascititiam, aut artificio comptorum
additam, sed talem, vt protinus in ea reluceat animi virtus.
Est autem hilari vultu, oculis acribus. Basis autem cui insi- 10.
stit, est omnium figurarum firmissima, miniméque volubilis,
videlicet vndique quatuor angulis nitens tessera. Interdum
& ipsum Deum hac figura repræsentant. Videas autem & hu- 11.
ius cultores similiter hilares, quemadmodum est is quem se-
quuntur, nec vnquam de illo querentes, quod solent ij qui
sequuntur Fortunam. Nec destituuntur vnquam, nec seiun-
guntur ab eo, sed perpetuò sequuntur illum, & illius proui-
dentia fruuntur. Contrà qui Fortunam sequuntur, videre li-
cet inertes ac disciplinarum indociles, semper inhiantes spe
duci, cúmque currente Dea currere, alios quidem propius, 12.
alios verò procul: nonnullos verò & ab illius manu pendere.
Inter hos omnes videbis & Crœsum illum Lydum, & Poly- 13.
cratem Samium, ac fortassis miraberis alteri quidem Pacto-
lum affluxu suo inuehentem aurum, alteri verò marinos etiã
pisces subseruientes. Cum his rursum & Cyrum videbis, &
Priamum & Dionysium. Verùm paulo pòst ex his ipsis haud
eodem in statu conspicies Polycratem in crucem suffixum,
tum Cyro subactum Crœsum, rursus Cyrum aliorum impe-
rio subiectum: videbis & Priamum inclusum, & Dionysium 14.
Corinthi. Quòd si contempleris illos, qui procul insequun-
tur eam currentem, nec tamen assequuntur, nimirum pror-
sus oderis eum chorum. Sunt enim hîc oratores permulti, me-
retrices & scortatores, & amicorum proditores: sunt & ho-
micidæ, & monumentorum perfossores ac rapaces. Com- 15.
plures item, qui ne Dijs quidem pepercerint, sed hos sacrile-
gio compilarint. Cæterùm in altero choro omnes modesti, &

artium opifices, neque currunt neque vociferantur, neque
inter ſe decertant, ſed inter illos medius eſt Deus, & circum
hunc ſuo quiſque loco cõpoſitus, nec ordinem, quem cuique
dedit Deus, deſerunt, alij quidem Deo proximi, & hunc
ordine compoſito cingentes, videlicet geometræ, arithme-
a. litera- tici, philoſophi, medici, aſtronomi & grammatici. Hos
tores, fab. ſequitur alter chorus, pictores, plaſtæ, [a] ſcriptores, fabri &
16. architecti, [b] lapidarij. Poſt hos ſequitur ordo tertius, reli-
b. lapici- quas artes omnes continens, ſic in ordinem digeſtis ſingu-
dæ. Poſt. lis, vt omnes tamen ad Deum communem vertant oculos,
17. iuſſis illius pariter obtemperantes. Conſpicies quidem &
hîc numeroſam multitudinem adhærentium Deo. Cæterùm
videbis & quartum quẽdam chorum à cæteris ſelectum atque
extraordinarium, non quales erant illi qui Fortunam comi-
tabantur. Non enim ex dignitatibus ciuilibus, neque ex
generis claritate, neque ex diuitiis conſueuit Deus hic præ-
ſtãtiſſimos iudicare, ſed qui cum virtute vitam agerẽt, quíque
in ſuis artibus excellerent, quíque præceptis ipſius obſeque-
rentur, ac legitimè ſuas exercerent artes: hos & magnificit,
& cæteris anteponit, ſibi coniunctiſſimos habens ſemper.
Hunc, ni fallor, chorum, qualis ſit ſi noſſes, non ſolùm
admirareris, verùm etiam adorares. In hoc eſt Socrates, &
Homerus, & Hippocrates, & Plato, & horum ſtudioſi (quos
a. præfecti ac miniſtri quidam Dei. pari cum Diis honore dignamur) tanquam [a] aſſectatores
ac miniſtros quoſdam Dei. Quanquam ne cæterorum qui-
dem quiſquam fuit vnquam à Deo neglectus. Non ſolùm
enim præſentium curam habet, verùm etiam & nauiganti-
18. bus adeſt, nec in naufragio deſtituit. Ariſtippus igitur, cùm
aliquando nauigans fracta ſcapha in littus Syracuſanum eie-
ctus eſſet, primùm quidem bono animo eſſe cœpit, cùm
in arena vidiſſet deſcriptas lineas geometricas: reputabat
enim ſeſe ad Græcos ac ſapientes viros, non ad barbaros per-
ueniſſe. Pòſt vbi veniſſet in Syracuſiorum gymnaſium, &
19. hoſce verſus pronuntiaſſet,

» Quis Oedipum in diem vagantem & exulem
» Donis recipiet hoc die rariſſimis?

&

& habuit qui ipsum conuenirent, & agnito protinus omnia, quibus opus erat, impertirent. Deinde cùm essent qui in Cyrenem illius patriam nauigaturi percontarētur, numquid ad suos vellet scribere: iubete, inquit, illos has sibi parare possessiones, quæ naui fracta simul enatant cum possessore. Cæterùm multi infelices, & omnia diuitiis metientes, si quando incidunt in talem calamitatem, aurum aut argētum suspendunt ac circumponunt corpori, simulque cum illis perdunt & vitam: ne id quidem apud se reputantes, quòd ipsi ex brutis animantibus ea potissimum amplectuntur, quæ sunt artibus ornata. Siquidem equos ad bellum edoctos, & canes venandi peritos cæteris anteponunt, quin & famulos curant artibus instituendos, & frequenter in eos plurimam impendunt pecuniam, cùm seipsos negligant. Quid, an non turpe videtur, famulum nonnumquam æstimari drachmarum decem millibus, ipsum autem dominum nec vnius haberi drachmæ? Quid autem dixi vnius? Nemo talem vel gratis acceperit in famulitium. An non tandem se solos vilissimos omnium reddiderunt, qui soli nullam artem didicerint? Etenim cùm bruta quoque artium exercitationibus erudiant, & famulum ignauum nulliúsque peritum artis, nullo pretio dignum indicent: curent autem & agros & reliquas possessiones, vt quæque, quantum fieri potest, sit quàm optima, seipsos solos negligant, ne hoc quidem intelligentes, animum habeant nécne: perspicuum est, quòd similes sint famulis contemptissimis, vt iam aliquis insultans homini tali, meritò verbis huiusmodi illum alloquatur, O homo, familia quidem tua tibi rectè habet, mancipia omnia, & equi & canes & agri, & quidquid possides benè compositum est: at ipse tu parum curatus es. Præclarè igitur Demosthenes ac Diogenes, quorum alter diuites indoctos appellauit oues onustas aureo vellere: alter dixit eos similes ficis arboribus in præruptis locis stantibus. Nam harum fructibus non homines, sed coruos & graculos vesci. sic horum pecunias nulli esse vsui viris probis, verùm ab

assentatoribus absum, qui quidem si sic acciderit, vt nihil sit reliquum, fortè obuios factos prætereunt: illos quos exhauserunt, perinde quasi ne nossent quidem. vnde quidam non inelegans dixit istos similes fontibus. Etenim qui priùs è fontibus aquare solent, simulatque desierint habere aquam, apud eosdem sublatis vestibus vrinam reddunt. Et sanè videtur æquum, qui nulla re suspiciendi sunt nisi ob diuitias, simulatque his spoliati fuerint, pariter & illis spoliari, quæ ob diuitias habebant. Quid enim isti facerent, qui nullum proprium possident bonum, sed perpetuo pendent ab alienis, & à rebus fortuitis? Tales videlicet sunt & hi, qui generis nobilitatem venditant, atque hinc sibi placentes tollunt cristas. Nam & isti, quoniam propriis bonis carent, ad maiorum imagines confugiunt: non saltem hoc intelligentes, quòd ista generis nobilitas, qua gloriantur, similis est publico singularum ciuitatum nomismati, quod apud eos quidem valet, qui instituerunt, apud alios verò adulterinum habetur.

22 a An non te in altum generis euexit decus? Malum est egere: non alebat me genus.

[a] Te haudquaquam in altum generis euexit decus.
Non altus huc sum, polluam vt genus meum.

Præclarus igitur, vt inquit Plato, thesaurus est progenitorum virtutes: sed præclarius est huic opponere posse [b] Sthenei dictum,

23 b. Stheneli dictum.

Atqui nos patribus longè præstamus, auísque.

Nam si qua omninò est nobilitatis vtilitas, ea sola est, quòd proposito exemplo domestico, hinc accenditur studium imitandi. Proinde si degeneremus à maiorum virtute, meritò discrucientur illi, si quis modò sensus insit defunctis, nobis autem tanto plus est dedecoris, quanto genus est illustrius. Siquidē imperiti qui genere sunt prorsus obscuro, hoc lucrifaciunt, quòd plerique nesciunt quales sint. Cæterùm quos decus & claritudo generis non sinit latere, quid fructus ferunt ex nobilitate, nisi vt illorum infelicitas sit illustrior? Sanè qui generi suo non respondent, maiore repræhensione digni sunt, quàm obscuro loco nati. Itaque fit, vt si

vecors

vecors prædicet claritatem generis, declaret suum ipsius vitium minus venia dignum esse. Neque enim eadem trutina æstimamus aut exploramus plebeios homines, qua claro genere natos. sed illos, si vel mediocri virtute præditi sint, probamus & amplectimur, quod deest illorum virtuti, generis obscuritati attribuentes. Rursus hos qui nihil habent dignum imaginibus maiorum, etiamsi cæteris omnibus antecellant, nondum tamen suspicimus. Proinde si quis sapit, ad exercēdam artem sese conferat, per quam si nobilis fuerit, videbitur genere non indignus: sin minus, ipse genus ornabit suum: veterem illum Themistoclem imitatus, cui cùm probro obijceretur, quòd nothus esset, At ego, inquit, [b] à me 24
ipsum genus auspicabor: ac meum quidem genus à me incipiet, tuum verò in te desinet. Vides non obstitisse Anacharsidi Scythæ, quò minus sit in admiratione, & inter sapiētes numeretur, tametsi genere barbarus esset. Huic cùm quidam exprobraret, quòd genere barbarus esset ac Scytha, Mihi quidem, inquit, patria dedecori est, tu verò patriæ: ingeniosè calumniam retorquens in hominem nihili, nec alia re quàm patriæ nomine gloriantem. Quòd si fixiùs & attentiùs contempleris res hominum, comperies non homines factos illustres ex ciuitatibus, sed contrà per viros bonos & artibus præstantes horum patrias fuisse nobilitatas. Etenim quod nomen aut quam dignitatem habuissent Stagira, nisi per Aristotelem contigisset? Rursus quæ Solorum fuisset dignitas,
nisi per Aratum & Chrysippum contigisset? Quin & Athenarum nomen vnde tam procul dimanauit? Non ob terræ fœcunditatem: habuit enim agros parum feraces: sed per eos potiùs, qui illic nati sunt, quorum plerique, dum in viros optimos euaserunt, nonnullam suæ gloriæ portionem impertierunt & patriæ. Hoc autem esse verissimum euidentissimè perspicies, si tecū reputes Hyperbolum & Cleonem, 26.
quibus ad nihil aliud profuit Athenarum nobilitas, nisi vt illorum maleficia nobilitata magis essent atque testata. Quōdam Bœotios vocabant sues, inquit, Pindarus. Et idem

b. posteris meis auctor ero generis, ac.

27. rursus, [a] Fugimus Bœoticam suem, volens totius prope gentis de imperitia probrum aboleri per suam poëticam. Iam verò & legislatorem illum Atheniensem iure laudarit aliquis, qui vetuit parentem alimoniæ ius à filio petere, quem nul-
28. lam artem docuisset. [b] cùm id potissimum temporis omnis
29. ars, illic exerceretur, vbi corpora videbantur esse quàm formosissima, multis vsu venit, vt ob corporis formam admirandi negligerent animum, deinde serò frustráque deplorarent, dicentes, vtinam forma quæ me perdidit, pereat malè. Tùm illis & illud Solonis in mentem venit, qui iubet in primis spectari vitæ finem. Deinde & senectutem incusant, cùm seipsos debuerint: & Euripidem laudant qui dicit, Non expedire pulchritudinem [c] vltra capere quàm in medio. Præstat igitur eos laudare qui iudicarunt formam adolescentiæ assimilem vernis floribus, vt qui voluptatem habent temporariam, simúlque laudare Lesbiæ dictum, Nam qui formosus est tantisper est dum cernitur: At quisquis bonus est, protinus & formosus erit: parendum autem & Soloni eandem sententiam proferenti. [d] Senectus porrò molesta, veluti tempestas imminens, egens non calceamentis solùm & vestitu, verùm & domicilio commodo, alijsque rebus innumeris. Aduersus hanc probi gubernatoris exemplo, multo antè velut in vēturam tempestatem oportet præparari, quādo miserum est illud,

——————Vecors intelligit acta.

Ad quid enim dixeris vtilem esse formam adolescentis nulla excultam arte? Num ad bellum? Atqui non abs re quis illud Homericum in tales iaculetur,

Quin tu coniugij tractas mulcentia facta?

31. Et illud,

32. Ito domum, & tracta tibi conuenientia facta,

siquidem Nireus

Venerat ad Troiam cunctis formosior vnus,

Verùm mollis erat:

Eóque non nisi semel huius meminit Homerus in recen-

sendis

a. An effugimus (vetus opprobriū) Bœoticam suem, volēs

b. Cùm enim id potissimū tēporis omnis ars exerceri debeat, cùm corpora vidētur esse.

c. supra quàm mediocrem parasse. Præstat igitur eos intelligere, adolescentiū formam vernis floribus assimilē esse, vt quæ voluptatē habeat momētaneā, simúlque.

d. Tùm autē aduersus senectutem, egentem non calceamentis solùm & vestitu, verùm & domicilio commodo, alijsq; rebus innumeris, probi gubern.

ſendis nauibus, haud quidem ob aliud, mea ſententia, niſi
vt declararet, quàm ſint inutiles viri forma præſtantiſſimi,
quoties illis præter formam nihil adeſt, quod ad vſum vitæ
conducat. [a] At infelix quiſpiam dicere non verebitur, ad
parandas opes conducibilem eſſe formam, cùm liberalis, ho-
neſtus firmúſque pecuniarum cenſus ex arte parari ſoleat:
cæterùm ex corporis forma reditus turpis eſt ſemper & in-
famis. Oportet igitur adoleſcentem, iuxta vetus prouerbium,
ſuam ipſius formam ad ſpeculum contemplari, qui ſi ſe cō-
ſpexerit facie pulchra, aduigilandum eſt vt talis ſit & ani-
mus, exiſtimétque vehemēter abſurdum, in formoſo corpore
animum habitare deformem: Rurſum ſi ſe viderit forma 33.
corporis infelici, tanto maiori ſtudio animum excolet, quò
dicere poſſit illud Homericum,

a. Neque verò ad parandas opes, quod improbi quidam & perditi homines dicere non verētur, conducibilis eſt forma: cū

Eſt alius, cui forma parùm ſit corpore felix,
Sed comptis formam verbis Deus ornat, & illi 34.
Defixis oculis vultum huius cernere gaudent.
Ille ſine offenſa loquitur, placido ora rubore
Suffuſus, reliquóſque foro toto eminet inter,
Vtque Deum aſpiciunt, incedit quando per vrbem.

Ex his igitur perſpicuum eſt ijs, qui non prorſus mente
carent, non eſſe negligenda artium ſtudia, nec in diuitiis
aut formæ venuſtate, aut denique ſplendore generis ſpem
eſſe ponendam rerum noſtrarum. Atque hæc quidem ſuf-
ficiebant. Attamen melius, opinor, fuerit ceu pulchrum 35.
epodum accinere Diogenis illud: Is cùm apud quem-
dam acciperetur conuiuio, qui res omnes, quas poſſidebat,
accurata prouidentia nitidas & inſtructas habebat, cæterùm
ſui ipſius nullam curam habuerat, ſcreans veluti ſputum
eiecturus, cùm vndique circumſpexiſſet, nihil vidit in quod
expueret, ſed in ipſum ſolum domus herum expuit. Ille
cùm indignaretur, rogarétque quam ob cauſam id faceret,
reſpondit ſe nihil in tota domo tam ſordidum ac neglectum
videre, quàm eſſet ipſe: nam parietes omnes egregiis picturis
ornatos eſſe, pauimētum autem ex teſſellis pretioſis eſſe con-

cinnatum, deorúmque variis imaginibus distinctum, vasa
omnia pura ac nitentia, quin stragulas & lectos pulchrè ma-
gnóque artificio elaboratos esse: solum ipsum videri negle-
ctum & incompositum: omnibus autem esse morem, vt
in locum omnium, qui adsunt, inhonestissimum expuant.
Ne committas igitur adolescens, vt te præbeas dignum, in
quem sputum eijciatur, etiamsi reliqua omnia pulcherrima
tibi videantur adesse. rarum enim est istis simul vniuersis
potiri, vt idem pariter & nobilis sis & diues & formosus.
Quòd si tibi sanè simul illa contingant aliquando, tamen ab-
surdum fuerit, te vnum in omnibus tuis facultatibus videri
conspuendum. Agite igitur, ô pueri, quicumque audita mea
oratione ad cognoscendas artes animum appulistis, videte
36. ne quis vnquam veterator & impostor homo vos aut inu-
tiles artes aut improbas doceat: sed certum vobis explora-
37. tumque sit, quibus artibus nullus est propositus finis ad vi-
tam vtilis, has artes non esse. Ac planè persuasum habeo de
a. petauristã esse, ire.
cæteris quidem vos ipsos perspicere, quòd nihil istiusmodi
38. rerum artis nomine sit dignum, veluti [a] iacere talos, ire per
b. calígantẽ: & qualia fuerunt studia Myrmecidæ Atheniensis & Callicratis Lacedæmonij. Tãtùm.
extentum funem, & rotatu circumagi in gyrum, non [b] con-
siderantem interim quid acciderit Myrmeciadæ Atheniensi
& Callicrati Lacedæmonio. Tantùm Athletarum exerci-
tium suspectum habeo, ne veluti corporis robur pollicens,
& gloriam apud vulgus concilians, publicitùs etiam apud
maiores diurnis pecuniæ largitionibus honoratum, parí-
39. que in pretio habitum cum [c] præstantissimis artibus, de-
40. cipiat aliquem adolescentem, eóque seducat, vt hoc arti cui-
41. piam anteponat. Vnde satius est aduersus hæc præparatum
c. præstantissimis viris, decipiat.
ac præmeditatum esse. Nam facilè quisque fallitur in his, quæ
non paulo antè præmeditatus secum mente pertractauit.
Sanè genus hominum, ô pueri, communionem habet simul
& cum Dijs & cum brutis animantibus. Cum illis quidem,
quatenus vtitur ratione: cũ his verò, quatenus est immortale.
Satius est igitur vt animis ad meliorem cõmunionis partem
adiectis, curemus eruditionem: quam assecuti, quod est in
bonis

bonis ſummum habebimus: Sin eam non fuerimus aſſecuti, non tamen hoc nomine pudeſcemus, quòd brutis ignauiſſimis ſimus facti inferiores. Athletica verò corporis exercitatio, ſi non contingat affectanti, turpiſſimum eſt: ſi maximè contingat, nihilo tamen præſtantior eſt brutis animantibus. Quis enim robuſtior leonibus aut elephantis? quis lepore velocior? Quis verò neſcit ipſos etiam Deos non ob aliud laudari, quàm propter artes? adeò vt ob has etiam eximios homines dignati ſimus diuinis honoribus, non quòd benè 42.
cucurrerint in ſtadiis, aut diſcum ſcitè iecerint, aut in palæſtra probè luctati ſint, ſed propter beneficium artium. Profectò Æſculapius & Bacchus, ſiue quondam homines fuerunt, ſiue Dij, ab initio ſummos honores promeruerunt: alter ob monſtratam artem medendi, alter quòd nos docuerit vitium colendarum rationem. Quòd ſi mea fidem tibi non facit oratio, certè Pythij Dei te moueat auctoritas. Hic eſt ille, qui & Socratem virorum omnium ſapientiſſimum pronunciauit, & Lycurgum affatus, hunc in modum ſalutat,

Huc adueniſti ad mea ditia templa, Lycurge, 43.
Grate Ioui & cunctis, quibus altus habetur Olympus:
At dubito ánne Deum te dicam hominém ve, Lycurge,
Spero tamen magis eſſe Deum, numénque verendum.

Hic rurſum idem videtur honorē haud mediocrem habuiſſe 44.
Archilocho mortuo. Cùm enim huius interemptor vellet illius templum ingredi, vetuit dicens,

Occiſor clari vatis, ne templa ſubito.

Nunc mihi tu refer Athletas huiuſmodi titulis honoratos: at non facies, non enim habes quod dicas, niſi fortè teſtem aſpernaris, velut indignum cui credatur. Videris enim tale quiddam ſubindicare, dum ſermonem refers ad vulgi teſtimonia, & nobis obijcis huius laudationem. Et tamen neque morbo laborans, ſat ſcio, teipſum vulgo commiſeris, ſed ex omnibus paucis aliquot, atque his quidem medicæ rei peritiſsimis: neque nauigans cuiuis è numero vectorum, ſed vni videlicet gubernatori. Denique & in rebus minimis, ſi

ædificas, fabro credis, si calceamẽtis egeas, coriario. Quî fit igitur, vt vbi de rebus summis contentio est, tibi vindices iudicandi potestatem, adimens eam his, qui plus sapiunt quàm tu? Nam in præsentia quidem omitto de Dijs facere mentionem. Audi igitur quid de Athletis sentiat Euripides:

45. Innumera cùm sint mala per omnem Græciam,
Haud aliud vllum est peius Athletis genus.
Primùm ij domi sibi consulunt parùm benè,
[a] Cùm liceat: etenim quomodo vir qui fiet
Gulæque seruus, atque ventri deditus,
Opes pararet, vnde viueret domi?
Egere rursus non potest, [b] sed nec suis
Contentus esse sustinet fortunulis:
Nam numquam honestis assueti moribus,
Mox sese ad artes improbè vertunt malas.

a Nec liceat. b. nec casibus Seruire, prauis nam assueti moribus, Sunt duriores ad ferẽda incõmoda.

Iam vt intelligas, & omnia quorum studio tenentur isti, nihil habere [c] bonæ rei, audi rursus quæ dicit, si libet:

c. vtilitatis, audi.

Quis enim in palæstra, quis pedum cursu valens,
Feliciter versatus, aut disco benè
Misso, aut probè sciteque mála icta viri,
[d] Patriæ coronam rettulit partam suæ?

d. Patriæ corona opem tulit parta suæ?

Quòd si cupis audire his etiam expressiora, ausculta:

Num aduersus hostes præliabuntur, manu
Discos ferentes, siue vibrata aspide,
Pedibus citi hostem submouebunt patria?
[a] Nullus profectò: vana fiunt omnia hæc,
Vbi cominus ferrum micare cœperit.

a. Præsente ferro nemo tantum desipit.

Vtrum igitur Euripidem & huius generis alios auctores reijciemus, philosophis autem permittemus iudicandi ius? Imò verò horum omnium suffragio velut vno ore loquẽtium damnatur istorum ars, adeò vt eam nec medicorum quisquam probarit. Primùm enim audies Hippocratem ita dicentem, Affectio Athletica non est secundum naturam, melior est habitus salubris: deinde optimos quosque medicos, qui Hippocratis ætatem secuti sunt. Equidem nolim

lim à testibus pendere iudicium. Nam id oratorum est potius, quàm hominis apud quem in pretio sit ipsa veritas. Attamen quoniam nonnulli confugiunt ad multitudinis approbationem, & hinc inanem captant gloriam, nec curant hoc exercitium rebus externis nudatum, quale sit ipsum considerare, coactus sum, & hîc obijcere testes, quò videlicet intelligant, se ne hîc quidem esse nobis superiores. Vnde mihi non intempestiuum videtur cōmemorare, quod fecit Phryna. Hæc cùm esset in conuiuio quodam, in quo ludus 47.
hic agebatur, vt singuli per vices conuiuis imperarent quæ vellent, vidissétque adesse mulieres, anchusa, cerusa, & fuco pictas, iussit inferri aquam, móxque præcepit vt omnes aquæ immersas manus semel admouerent ad faciem, deinde vt illico linteo extergerentur. Atque hoc ipsa prima omnium fecit. Ac cæteris quidem omnibus fæminis facies maculis opplebatur: diceres te videre quasdam ad terrorem arte factas imagines. Ipsa verò pulchrior apparebat quàm antea: sola enim carebat artificio formæ, sed speciem habebat natiuam, non ad formæ commendationem malas artes adhibens. Quemadmodum igitur vera pulchritudo certò exploratur ipsa per se sola, rebus omnibus foris accidentibus nudata: sic & Athletarum exercitationem expendi conuenit solam, an videatur aliquid vtilitatis afferre vel publicè ciuitatibus, vel priuatim ijs, à quibus exercetur. Cùm igitur variæ sint bonorum species, quæ insunt natura, puta quæ pertinent ad animum, quæ ad corpus, quæ ad externa, nec præter hæc vllum aliud bonorum genus possit excogitari: cuiuis perspicuum est, quòd Athleticam exercentes animæ bona ne in somnis quidem assecuti sint, quando prorsus illud ignorāt, an habeāt animā, tantū abest vt illam sciāt esse rationis participem. Etenim, cùm semper aggerāt vim car- 48.
nium & sanguinis, habent animam suam veluti multo immersam cœno, vt nihil exploratum cognitúmque habeat, verùm non minus stupida sit quàm brutorum animæ. At fortassis contendent Athletæ, tanquam [a] aliquid cōferant ad

a. aliquod ex bonis corporis adepti sint. bona [a] corporis. Num igitur bonam valetudinē, qua nihil pretiosius, sibi vendicabunt? Atqui non alios reperias corporis affectione magis periculosa: siquidem Hippocrati fides
49. b. habitudidinem peric. habenda, qui dixit summè bonam corporis [b] valetudinem periculosam esse, quam affectant isti. Quin & illud ab Hippocrate rectè dictum, quòd sanitatis studium est, non satiari
50. c. & impigrum esse ad labores, laudatur. cibis, [c] sed in omnibus agilem esse, laudatur ab omnibus. At isti contrà faciunt, dum & supra modum laborant, & ijdem supra modum explentur. In summa [d] veteris illius d. senis illius. Hippocratis sermonem, ceu Corybantum furore correpti,
51. contemnunt. Nam ille demonstrans quæ vitæ ratio sit accommoda tuendæ bonæ valetudini, dixit, Labores, cibi,
52. potus, somni, venus, omnia moderata. Isti verò quotidie suprà quàm conuenit, laboribus exercentur, & ingurgitant
53. se nonnumquam è vi, & ad mediam vsque noctem producunt comessationes, vt aliquis non immerito torserit in illos illud Homeri,

54. Dormibant reliqui Diuíque hominésque per omnem
Noctem, prædulci resoluti corpora somno:
At nullus miseros Athletas somnus habebat.

Itaque queādmodum se habent in cibis & laboribus, eodem modò moderantur & somnum. Etenim quo tempore cæ-
55. teri iuxta naturam viuentes ab opere veniunt, & cibum requirunt, tùm isti surgunt à somno: vt illorum vita similis videatur suillæ: nisi quòd sues non vltrà modum laborant, neque coguntur ad edendum: Isti verò & hæc faciunt: & nonnunquam ijsdem Rhododaphnis terga perstringuntur.
56. Proinde priscus ille Hippocrates, præter hæc quæ dicta sunt, d. vniuersim ac. addit & illa, [e] vehementer ac repentè corpus explere vel inanire, vel calfacere vel refrigerare, aut alio quocumque modo mouere, periculosum est. Quicquid enim, inquit, est [c] vehemens, inimicum est naturæ. Isti verò nec his au- e. nimium, scultant, nec alijs quæ benè ab hoc dicta transgrediuntur: quin potius vtuntur omnibus, quæ pugnant cum his præ-
57. ceptis. Quapropter ego sanè dixerim istud vitæ institutum non

non esse sanitatis, sed morbi potius studium. Nam id, ni
fallor, sentit Hippocrates, cùm ait, Affectio Athletica non 58.
est secundum naturam, sed [a] habitudo salubris melior. His a. habitus sal.
dictis non solùm palàm negauit illorum exercitationem esse
naturalē, verùm ne [b] habitudinem quidem appellauit illorū b. habitum quidem.
affectionē, spolians illos etiam nominis honore, quo cuncti
veteres appellare solēt homines, qui verè essent bonæ valetu-
dinis. Siquidē habitus est affectio quædā stabilis ac perpetua:
cōtrà, Athletarum ad summū progressa bona corporis ha-
bitudo, tum obnoxia periculo est, tum facilè in diuersum
mutabilis. Neque enim recipit accessionem, eò quòd ad sum- 59.
mum peruenit, tum ex eo quòd eodem in statu consistere
non potest, nihil restat, nisi vt vergat in deterius. Atque
hoc quidem in statu corpus est ipsis dum Athleticam exer-
cent. Cæterùm vbi discesserint ab exercitijs, multo peius
habent. Etenim nonnulli paulo pòst emoriuntur: alij verò
diutius quidem viuunt, at ne ipsi quidem perueniunt ad se-
nectutem. Et vt iam aliquando perueniant, nihil differunt à 60.
Litis Homericis,

Claudi, rugosi, lusciosi, oculis orbi.

Quemadmodum enim mœnia tormentis concussa quouis
incommodo corruunt, nec terræ motum, nec alium vllum
grauiorem insultum ferre possunt: itidem & Athletarum
corpora attrita atque conuulsa plagis ac vulneribus in arena
acceptis; facilè ad quamlibet leuem occasionem læduntur.
Proinde oculi plerumque ceu fossis cauati, quando iam vis 61.
abest resistendi, complentur [c] pituita, dentes verò vtpote c. destillationibus, den.
frequenti concussione labefactati, progressu temporis de-
stituti virtute, facilè decidunt. Cæterùm [d] membrorum cō- d. articulorum comp.
pages, vt frequenter intortæ, aduersus omnem violentiam 62.
foris incidentem redduntur inualidæ: [e] quicquid semel ru- e. quæuis ruptio ac neruorum diulsio facilè excitatur.
ptum fuit aut contractum, facilè mouetur. Itaque quod
ad bonam valetudinem attinet, palàm est nullum esse
genus miserius quam Athletarum. Vnde non iniuria quis

eos apposito cognomine vocatos dixerit Athletas, vel quòd ab Athleta cognomen habeant ἄθλιοι, id est, miseri, vel quòd vtrique communiter ab ἀθλιότητι, id est, miseria, velut ab [a] vna terra cognomen sortiti sint. Posteaquam igi-
63. a. vno fonte cognomen. tur de eo, quod inter bona corporis summum est, tractauimus, nimirum de bona valetudine, transeamus ad reliqua. Iam quod ad formam attinet, sic illis habet res, vt non solùm exercitatio Athletica nihil conferat ad pulchritudinem, verùm etiam multos ex istis optimè composito corpore gymnastæ, qui eos curandos susceperant, supra modum
64. saginantes & infarcientes carnibus & sanguine, in diuersam corporis speciem perduxerint: nonnullos quoque facie prorsus deformi fædáque reddiderint, eos potissimum quos ad pancratium aut pugilum certamen instituissent. Cæterùm vbi tandem & membrum aliquod fregerint, aut distorserint,
65. rint, aut oculos extuderint, tùm opinor, tùm vel maximè fructus artis ipsorum euidenter apparet, videlicet pulchritudo. Hunc ad modum illis res successit ad formæ commodum, quandiu sani sunt. Cæterùm vbi desierint exerceri, simul & reliqua sensuum corporis organa pereunt, cũctáque, vt dixi, membra distorta nihil non reddunt deforme. At fortassis nihil quidem ex omnibus his, quæ dicta sunt, sed robur sibi vindicabunt. Nam hoc, sat scio, dicturi sunt, vnum illud esse omnium efficacissimum. Quod per Deos robur? aut ad quid vtile? Num ad agricolationem? Perpulchrè igitur vel fodere vel metere, [b] aut aliud quippiam, quod ad agricolationem pertinet, possunt. Sed fortassis
66. b. vel arare, aut aliud. ad res bellicas valet. Rursus Euripidem huc mihi cita, qui laudes illorum canit his verbis,

Num aduersus hostem præliabuntur, manu
Discos ferentes? num ve vibrata aspide
Pedibus citi hostem submouebunt patria?
[c] Nullus profectò: vana fiunt omnia hæc,
Vbi comminus ferrum micare cœperit.

c. re vera nemo hæc stultè designat, vbi.

Cæterùm aduersus rigorem & æstum validi sunt, hoc ipso

sanè

ſanè Herculem referentes, vt tum hieme tum æſtate vna pelle tegantur: vt incalciati perpetuò ſub dio dormiant, humi cubantes. [a] In his enim omnibus pueri nuper nati ſunt imbecilliores. Qua tandem igitur in re roboris ſui ſpecimen edent? aut vnde ſibi placebunt, & criſtas erigent? Non ſanè in hoc quod coriarios, fabros, domorum ædificatores vel in palæſtra deiiciant, vel in ſtadio. Fortaſſis itaque in hoc quòd toto die puluereſcunt, meritò ſibi gloriandum putabunt. Verùm iſta laus adeſt & coturnicibus & perdicibus, ſiquidem par eſt, vt hinc tollant criſtas, quòd toto die luto lauentur. Sed age per Iouem, Milo ille Crotoniates ſublatum in humeros vnum ex immolatis tauris olim per ſtadium baiulauit. O inſignem dementiam iſtorum, qui ne hoc quidem intelligunt, quòd paulo antè idem corpus viui animantis geſtarit illius anima: multóque ſanè minore labore portauit, quàm Milo. Nam & currere poterat cùm geſtaret: attamen ea nullius erat pretij, quemadmodum nec Milonis anima. Declarauit autem & exitus hominis, quàm nihil habuerit mentis. Cùm enim aliquãdo conſpiceret adoleſcentem cuneis immiſſis findentem ligna, illum quidem irriſum ſubmouit, ipſe non alio vſus inſtrumento quàm ſuis ipſius manibus, auſus eſt lignum diducere. Mox quicquid habebat roboris, in primo impetu colligens, deduxit arboris huc atque huc partes. Interim elapſis cuneis cùm reliquam arboris partem diducere non poſſet, diu quidem obnixus eſt, tandem victus non potuit educere manus, ſed à trunci partibus in ſeſe coëuntibus cõprehenſæ, primum ipſæ quidem contritæ ſunt, mox & Miloni miſerandi exitij fuere cauſa. Plurimum igitur illi profuit in hoc, ne quid mali pateretur, in ſtadio geſtare taurum mortuum. An Græcorũ Rẽpublicam ſeruare potuiſſet id tẽporis, cùm aduerſus barbarum bellum gerebant, Milonis vis quam in geſtando tauro declarauit, potius quàm Themiſtoclis ſapientia, qui primum recto iudicio [b] deprændit ſententiam oraculi, deinde bellum, quemadmodum opor-

67. (line 3) | 68. (line 12) | 69. (line 29)

a. At enim in his omnibus pueris nuper natis ſunt.

b. interpretatus eſt oraculũ, deinde.

tebat, gessit. Vnicum enim consilium prudens multas superat manus. Cæterùm inscitia cum armis peior est quouis malo. Arbitror itaque iam perspicuè declaratum, Athletarum exercitationem nihil vtilitatis afferre ad vitæ functiones. Cæterùm quòd nec in ipsis quibus exercentur, vllius pretij sint, cognoscetis, si vobis retulero fabulam illam quam vir quidam non inelegans prolixo carmine ornauit. Habet autem hunc in modum fabula:

Si Iouis voluntate cunctis animantibus consensus ac societas contingeret in degenda vita, vt in Olympia præco non solùm homines ad certamen vocaret, sed omnibus etiam animalibus permitteret ad vnum venire stadium, nullus opinor hominum coronaretur. In eo certamine, in quo cursus ad viginti tria stadia porrigitur, vnde & δόλιχον appellant, equus, inquit, longè superabit: in cursu verò breuiore, qui non vltra stadium profertur, lepus feret præmium. Cæterùm in diaulo, in quo cursus ac recursus duplicat stadium, primas feret caprea. Neque quisquam hominum in aliquo numero futurus est [b]. ô leues exercitationes vestras ἄθλιοι, id est, miseri viri. Imò ne Herculis quidem posterorum quisquam elephanto aut leone robustior apparebit. Arbitror autem futurum, vt & in pugilum certamine taurus coronam laturus sit. Et asinus, inquit, si velit calcibus contendere coronam auferet. Et in historia variorum euentuum scribetur, quod asinus in pancratio aliquãdo vicerit viros. Erat autem Olympias prima ac vigesima cùm vinceret ruditor. Admodum venusta fabula hæc declarat, robur Athleticum non esse de numero eorum, quibus homines decet exerceri. Atqui si ne robore quidem antecellunt animantibus Athletæ, quodnam ex cæteris bonis sibi vindicabunt? Quòd si quis dicat voluptatem corporis inter bona numerandam, ne huius quidem compotes sunt, neque cùm exercentur, neque postquam ab exercitatione discesserint: quãdoquidem dum exercent Athleticam, in laboribus ac miserijs agunt, non tantùm ob exercitia, verumetiam ob id

b. futurus est cursu pedũ. ô leues.

ob id quòd coguntur ad edacitatem. Quòd ſi contigerit eos
ab arte miſſionem accipere, pleriſque corporis membris
mutili fiunt ac debiles. Ergo fortaſſis inde gloriantur, quòd
præ cæteris plurimum colligunt & coaceruant pecuniarum.
Atqui videre licet iſtos omnes ære alieno obſtrictos, non
ſolùm id temporis quo exercẽt artem Athleticam, verũetiam
cùm ab ea dimiſſi ſunt, nihilo inuenies Athletam ditiorẽ quo-
uis viri diuitis œconomo. Quanquam ne id quidẽ per ſe præ-
clarum eſt ex arte parare diuitias, ſed talem potius artem ſcire,
quæ fracta naui ſimul cum domino enatet è naufragio. Quod
quidem nec his contingit qui res procurant diuitum, neque
publicanis, neque negotiatoribus, & tamen hi maximè di-
teſcunt è ſuis artibus. Cæterùm ſi pereant illis pecuniæ, ſimul
perit & negotiatio, ad quam opus quidem habẽt aliqua ſorte
pecuniæ. Cæterùm ſi hæc deſit, nõ poſſunt inſtaurare priſti-
nam negotiationem. Nullum enim illis mutuũ credit abſque
pignoribus & hypothecis. Proinde ſi quis veſtrũ ſtudet viam
rationémque inuenire ad parandas pecunias & tutam, nec in-
famem, ars aliqua exercenda eſt per omnem vitam perman-
ſura. Porrò cùm prima diuiſione in geminum diſcrimen artes
diſtribuantur, quædã enim ex his ratione conſtãt, ſuntq́; li- 71.
berales & honeſtæ: quædã cõtrà contẽptibiles, quòd corporis
laboribus conſtent, quas ſedentarias ac manuarias vocant.
præſtiterit ex illo priore genere quampiam diſcere: nam po-
ſterius illud genus deſtituere ſolet ſenectute grauatos artifi-
ces. Prioris autem generis ſunt Medicina, Rhetorica, Mu-
ſica, Geometria, & Arithmetica: Dialectica, Aſtronomia,
Grammatica, ac legum prudentia. Adde his ſi voles, fingendi
pingendíque artificium: quanquam enim hæc manuaria cõ-
ſtant opera, tamen earũ exercitatio non eget robore iuuenili.
Ex his igitur artibus, aliquam deligere conuenit, & exercere
iuuentutẽ, cui mens non ſit omnino hebes ac rudis, vel harum
potius optimam, quæ quidem mea ſententia eſt ars medendi.
Hoc autem deinceps nobis erit demonſtrandum.

[illegible]

FED. IAMOTII MEDICI ANNOTATIONES IN GALENI exhortationem ad artium liberalium ſtudia.

N ANIMANTIA quæ dicuntur bruta.) *Duplex eſt Ariſtoteli* φαντασία, *id eſt, viſio ſiue imaginatio, altera* λογιστική, *hoc eſt rationis, altera* αἰσθητική, *id eſt, ſenſus particeps. Ac viſionem quidem, quæ conſilij eſt, in ijs reperiri ait, quæ ratione vtuntur: eam autem quæ ſenſum attingit, in alijs etiam animalibus, ſed in quibuſdam expreſsiorem, in alijs imperfectiorem. Quæ viſorum efformandorum vis quoniam cum ratione ſimilitudinem quandam habet, accidit vt quibus belluis hæc expreſsior ineſt, iiſdem rationis & prudentiæ quædam imago à natura data eſſe videatur. Hoc tamen inter hominem & belluam intereſt, quòd ille ex viſorum comparatione, notionem vniuerſam colligit, in qua principium eſt intelligentiæ: hæc viſis regitur, nec ea animi parte, quæ rerum ſingularum imagines recipit, quicquam habet perfectius. Quanquam ſunt, qui ex Galeno arbitrãtur priorem vim etiam belluis ineſſe, eáſque connatas rerum ſpecies vniuerſas habere, per eáſque accidere, vt pullus miluum metuat, quia inſitam habet milui ſpeciem, ad quam ſingulos, cùm ſenſibus obijciuntur, ſolet referre. Plutarchus peculiari commentario probat, multis argumentis animalia bruta vti ratione. Pythagoras autem & Plato ratione quidem præditas eſſe brutorum animas volunt, non tamen ratione agere, tum propter corporum* δυσκρασίαν *& intemperiem, tum etiam quòd ſermonis facultate careant. Horum opinionem ſecutus eſt Virgilius lib. 4. Georg.*

I.

Lib. 3. de animo.

Lib. 2. meth. med.

His quidam ſignis, atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem diuinæ mentis, & hauſtus
Aethereos dixere: Deum namque ire per omnes
Terráſque, tractúſque maris, cælúmque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum.
Quémque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Quem locum pleniùs explicat lib. 6. Aeneid. Principio cælum ac terras. &c.

2. Quæ iuxta vocem intelligitur.) *Plutarchus commentario, Quòd oportet philoſophum cum principibus verſari, duplicem rationem facit, vnam* τὸν ἐνδιάθετον, *id eſt, interiorem, quam mentis conceptum vocant, omnibus animalibus communem, alteram* τὸν προφορικὸν *vel* τὸν ἐν προφορᾷ, *id eſt, in pronunciatione ſitam, ſolíque homini propriam. Quanquam Porphyrius libro de abſtinentia animalium, belluas non rationis modò, ſed cuiuſdam etiam ſiue ſermonis ſiue locutionis participes eſſe ſcribit, cuius intelligentes dicuntur fuiſſe cùm plærique alij, tum Melampus, Tireſias, & Apollonius Tyaneus.*

3. Quanta ſit artium multitudo.) *Ratione non agere bruta animalia, vel hinc apparet, quòd ratio in varietate rerũ cernatur. Araneus autem texendæ tantùm telæ peritus eſt, ficedula canendi, apes mellificandi, neq; quicquam præterea agere poſſunt. Ratione igitur non agũt. Homo autẽ vt natura nullam artem ſortitus eſt, ita facultatẽ habet ad omnes artes intelligẽdas: vult enim Ariſtoteles intellectum noſtrum, quãdo primùm cum corpore coniungitur, eſſe vt tabulam prorſus nudam, & in eo ſimilem materiæ primæ, quòd vt hæc nullam habet ingenitam formam, ſed tantùm inſitam facultatem ad omnes rerum naturalium formas perpetua viciſſitudine recipiendas: ſic ille nullam omninò formam habeat intelligibilem ſiue notionem ſecum ingenitam, ſed ſolam facultatem ad omnes notiones recipiendas. Præterea Galenus nullam idcircò artem homini à natura datam eſſe ait, quòd eum oporteret eſſe omnibus artibus ornatum: atque vt corpus armis nudum, ſic & animum artibus deſtitutum habere. Ideóque pro corporis nuditate, manus, pro animi inertia & imperitia rationem accepiſſe, quorum vſu & corpus*

Lib. 1. de vſu part.

armaret

armaret, & animum omnibus ornaret artibus. Proinde rationem vocat τέχνην τινὰ πρὸ τεχνῶν, hoc est, artem quandam ante artes, Aristotelis exemplo, qui manum esse dicit, ὄργανόν τι πρὸ ὀργάνων, id est, instrumentum quoddam ante instrumenta: vt enim manus omnia particularia instrumenta recipere potest, quanquam nullum sit ex ijs: sic etiam ratio, tametsi nulla sit ex artibus particularibus, ad omnes in se recipiendas apta est & idonea. Lib. 10. de partibus animal.

4. Quinetiam his ipsis natura magis.) *φύσιες ζώων ἀδίδακτοι, inquit Hippocrates, Naturæ animalium à nullo sunt edoctæ. Animalia autem bruta nec arte, nec inuestigatione, nec deliberatione adhibita quicquam facere, sed sensu naturæ, cuius impetu reguntur, docet Aristot. lib. 2. Phys. cap. 8. Vergilius item lib. 1. Georg. Haud equidem credo, quòd sit diuinitus illis Ingenium, aut fato rerum prudentia maior.* Lib. de alimento.

5. Quàm instituto.) *ἢ προαιρέσει, quàm proposito, consilio, electione. ἡ προαίρεσις δὴ, inquit Aristoteles, ἑκούσιον μὲν φαίνεται, οὐ ταυτὸν δὲ, Electio res videtur esse quidem voluntaria, sed tamen non idem est quod voluntarium. Nam quod voluntarium est, patet latius. Eius enim quod libenter fit, & pueri sunt & belluæ participes: consilij non sunt, nec electionis.*

6. In arte texendi imitatus est araneas.) *Dicebat Democritus nos animalium summis in rebus esse discipulos, aranearum texendo, hirundinum ædificando, cygni lusciniæque modulando carmine, & voce fingenda, medicamentorum vsu, mustellæ, cùm serpentem glutiuit, ruta insuper vorata. Vide Plutarchum lib. de industria animalium.*

7. Verùm & ea quæ subter humum sunt.) *Animus humanus res inter se situ longißimè seiunctas vna intelligentia cõplectitur, ea nempè quæ subter humum sunt, id est, metalla è terræ visceribus effodi & erui solita perscrutans, & cælestium atque diuinarum rerum naturam comprehendens. Cæterùm non extat Pindari liber, ex quo hic locus petitus est.*

8. Fortunæ nos ipsos committere.) *Meritò taxatus est & libris & scholis omnium philosophorum Theophrastus, quòd in Callisthene laudarit illam sententiam, Vitam regit fortuna, non*

ſapientia. Quanto rectiùs Democritus, cùm fortunæ ipſe minaci Mandaret laqueum, mediúmque oſtenderet vnguem? vt inquit Satyricus. Porrò quæ ad Fortunæ figuram pertinent, ſtudioſè deſcripſit Cebes Thebanus philoſophus, cuius etiam hodie extant dialogi, quibus ille duplicem humanæ vitæ ſpeciem in tabula quadam ob oculos ponit.

9. Baſim figuræ ſphæræ.) *Sphærica figura omnium eſt maximè volubilis, miniméque ſtabilis ac firma. Proinde Fortunæ tribuitur propter ipſius inconſtantiam & leuitatem: tribuitur & cælo volubili & in orbem incitato, quòd ad hunc motum orbicularem & mundi volubilitatem, nulla ſit ex omnibus aptior figura quàm globoſa. Addit & alteram rationem Ariſtoteles, nimirum rationi conſentaneum eſſe, vt cæleſte corpus, quod omnium primum eſt, figura omnium perfectiſſima conformatum ſit atque inſignitum.* Lib. 2. de Cælo. *Perfectiſſimam omnium eſſe figuram globoſam vel hinc apparet, quòd nihil ei addi poſſit, cùm ab vna tantùm extremitate atque ſuperficie vndique claudatur. Qualis autem eſt in ſolidis globus, talis eſt in planis figuris circulus.*

10. Eſt autem hilari vultu.) *Veteres eam potiſſimum ob cauſam Mercurij ſtatuam ponè Gratiarum ſimulachra collocare ſolebant, quòd gratiam & fauorem præcipuè deſideret ſermo, vt ſibi conciliet hominum animos. Auctor Plutarchus in libello de Auditoris officio.*

11. Quatuor angulis nitens teſſera.) *Cubus ſiue teſſera Euclidi eſt figura ex omni latere quadrata, quam Pythagoras & Plato in Timæo tribuunt terræ, propter immotam ipſius ſtabilitatem. Vide Plutar. extremo commentario de primo frigido.*

12. Videbis & Crœſum.) *Opulentia Crœſi Lydorum Regis in prouerbium abijt, præſertim nobilitata dicto Solonis, de quo Iuuenalis, Et Crœſum quem vox iuſti facunda Solonis Reſpicere ad longæ iuſſit ſpatia vltima vitæ. quæ ſententia expenditur ab Ariſtotele lib. 1. Ethicorum, cap. 10.*

13. Polycratem Samium.) *Polycrates Samiorum tyrannus, opibus & felicitate apud hiſtoricos inſignis, annulum*

habuiſſe

habuisse fertur incredibilis pretij, sibique charissimum, quem, vt nimis blandientem fortunam temperaret aliqua aduersitate, in mare abiecit. Eum tamen postea in ventre piscis inuentum recuperauit. Huic, quoad vixit, nihil aduersi contigisse fertur. Sed mors infamis & ærumnosa docuit, neminem ante obitum meritò dici posse felicem. Fuit enim ab Oronte Satrapa Persarum captus suspensúsque. Vide Herodotum in Thalia, & Strabonem lib. 14. Huius item meminit Tullius libro quinto de finibus bonorum & malorum. De Cyro Persarum. Medorúmque Rege à Tomyride Massagetarum regina capto & interfecto, multa Herodotus lib. 1. multa quoque Iustinus, Xenophon, & Diogenes Laertius.

14. Dionysium Corinthi) *Dionysius tyrannus regno expulsus, Corinthi ludum literarium aperuit. Hic cuidam dicenti, Quid tibi Plato & philosophia profuit? Vt tantam, inquit, fortunæ mutationem facilè feram.*

15. Monumentorum persossores.) *Tanta fuit apud veteres sepulturæ religio, & sepulchrorum immunitas, vt legibus duodecim tabularum pœna capitalis constituta fuerit violatoribus sepulchrorum. Itaque probro datum est Romanis principibus, quòd suffossis Corinthiorum monumentis, æra Corinthia sustulerint: ipso etiam vocabulo rei turpitudinem exprobrante. Nam ad eum sublata modum, νεκροκορίνθια dicta sunt. Vide Strabonem, Lib. 8. & Cælium, Lib. 11. cap. 60.* Cicero. 1. Tuscul.

16. Literatores.) *Differt Grammaticus à Grammatista, vt literatus à literatore: tanquam Grammaticus absolutè & perfectè doctus sit: (Grammatici enim sibi de omni genere scriptorum dijudicandi sumebant potestatem, vnde etiam à veteribus Critici dicti sunt) Grammatista verò, siue literator, mediocriter eruditus. Vide Suetonium in libello de claris Grammaticis. Grammaticos tamen interdum literatos vocari, auctor est Messala Coruinus, id est, poëtarum interpretes, quo modo vocat Catullus Syllam literatorem, id est, poëtarum interpretem: Ad Caluum,*

Munus dat tibi Sylla litterator.

17. Ad Deum communem vertant oculos.) *Legendum κοινὸν, non κοινῷ, ut ad Deum referatur. Vide prouerbium, communis Mercurius, & ἕπου θεῷ, id est, Sequere Deum, quod est, Obtempera rationi, auctore Plutarcho in libello de audiendo.*

18. Aristippus igitur.) *Idem refert Vitruuius lib. 6. de Architectura, addens Aristippum tunc venisse Rhodum. Alij hoc dictum Antistheni tribuunt.*

19. Quis Oedipum vagantem.) *Verba sunt Oedipi extorris & exulis, & Tragœdia Sophoclis Oedipo Colonæo. Oedipus enim simulatque cognouit se & parricidam esse & cum matre consuetudinem habuisse, sibi oculos eruit, réque cognita eius loci incolis, ab ijs vrbe expulsus est. Qui in exilium abiens, Colonum, qui locus est editus non procul ab Athenis, commigrauit. Vnde Sophocles Tragœdiam de Oedipi calamitatibus conscriptam, Oedipū Colonæum appellauit.*

20. Oues onustas aureo vellere.) *Ouium ingenium, vt ait Aristoteles, simplex ac stultum est, & omnium quadrupedum inertissimum, cùm & interdum in loca deserta prorepat nulla de causa, & sæpenumerò septis egrediatur foras, ibique à niuibus occupatum pereat, nisi pastor adducto mare, compellat illinc exire.*

Lib. 9. de natura animalium.

21. Publico singularum ciuitatum nomismati.) *Cùm ante procusum nomisma homines mutuo permutationis commercio vterentur, postea lege introductus est vsus nummi, ἀπὸ τοῦ νόμου, id est, à lege dicti, qui & nota publica signabatur, vt apud Romanos ouium ac boum effigie: apud Athenienses, noctua & facie Mineruæ. Quod declarat Plutarchus in vita Lysandri, cùm serui cuiusdam meminit, qui domini sui furtum αἰνιγματικῶς indicans ait, Multas sub tegulis cubare noctuas, ostendens illic abditas pecunias noctuis insignitas.*

Plinius lib. 18. cap. 3.

22. An nón te in altum generis euexit decus?) *Versus Euripidis in Phœnissis, quos citat Plutarchus extremo libro de exilio. Sunt autem verba Iocastæ Polynicen commonentis, quòd ex natalium splendore, quanuis exul, regiis nuptijs dignus habitus sit, tantisque viribus & amicorum auxiliaribus copijs suffultus, expeditionem fecerit, quantis paulo pòst ipse fateatur. Cui contrà*

Polynices

Polynices, Malum est, inquit, egere: non aluit me genus. Accusat enim exilium, vt potè quòd & consanguineis sit contemptui, & amicis careat. Prior versus cum interrogatione legendus est: in posteriore legẽdum, κακὸν τὸ μ' ἦχεν, pro μὴ ἔχειν, per aphæresin.

23. Vt inquit Plato.) *In Menexeno.* Σθενέλου *autem legendum non* Σθενέως, *ex* Δ *Iliados, vnde hic versus desumptus est.*

24. At ego, inquit.) *Legendum Græcè,* ἀλλ' ἐγὼ τοῖς ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἔφη, ἄρξω τοῦ γένους, *At ego posteris meis auctor ero generis. Aliter apud Ciceronem in Catone maiore Themistocles Seriphio cuidam in iurgio respondit: Nec hercule, si ego Seriphius essem, nobilis essem: nec si tu Atheniensis esses, clarus vnquam fuisses. Vide Plutarch. in Themistocle.*

25. Quin & Athenarum.) *Thucydides initio historiæ docet Thessaliam, Bœotiam, & Peloponnesum, propter bonitatem soli tum seditionibus, tum alienigenarum insidijs fuisse obnoxias: cõtrà Atticam ob soli tenuitatem diutissimè expertem seditionis permansisse, & ab ijsdem semper hominibus fuisse habitatam.* κρανααῖς ἐν Ἀθάναις, *hoc est, sterilibus in Athenis, inquit Pindarus.*

26. Hyperbolum & Cleonem.) *homines improbissimos atque sceleratissimos, quorum ille vitio linguæ petulantissimus fuit: hic ex coriario creatus dux exercitus, victoriam reportauit capta Pylo, suámque ipsius ciuitatem furto spoliauit. Atque ad eum modum ad summas opes euectus, tandem ab alio expulsus, pœnas dedit suæ improbitatis.*

27. Quondam Bœotos vocabant sues, inquit Pindarus.) *Citatur à Pindari interprete hic versus ex Dithyrambis Pindari hoc modo,* ἦν ὅτε σύας τὸ Βοιωτικὸν ἔθνος ἔλεγον: *cuius prouerbij originem vide apud eundem interpretem, & Erasmum in adagio, Bœotica sus.*

28. Quin & legislatorem illum Atheniensem.) *Solon vetuit Athenis parentem alimoniæ ius à filio petere, quem nullam artem docuisset. Lycurgus autem apud Lacedæmonios instituit, vt quisquis ciuium, institutionem puerorum negligeret, ciuitatis iuribus priuaretur. Auctor Plutarchus in vita Solonis, & in institutis Laconicis.*

29. Cùm enim id potissimùm temporis.) *Legendum puto Græcè, τέχνης γὰρ ἁπάσης: & paulo pòst, τῷ γήρᾳ λοιδοροῦνται, non λοιδοροῦντας, id est, senectutem incusant.*

30. Vecors intelligit acta.) *Sumptū ex Homero Iliad. π & υ. Eodem pertinent sententiæ illæ prouerbiales, Malo accepto stultus sapit, Piscator ictus sapiet, &, Serò sapiunt Phryges.*

31. Quin tu coniugij tractas mulcentia facta.) *Verba sunt Iouis ad Venerem Iliad. ε, quibus illi rebus bellicis interdicit, vt nihil ad eam pertinentibus: nuptiarias autem & geniales eam curare iubet.*

32. Ito domum, & tracta.) *Verba Hectoris ad Andromachen Iliad. ζ. monentis eam, vt domestica curet, neque rerum bellicarum ad solos viros pertinentium satagat. Quod de Nireo addit, sumptum ex Iliad. β. in Catalogo nauium.*

33. Iuxta vetus præceptum.) *Socratis videlicet, cuius meminit & Plutarchus in præceptis connubialibus. Huic non absimile est, quod Diogenes Cynicus respondit adolescenti cuidam insigni forma, fœdum quiddam atque obscœnum dicenti, Ex eburna vagina plumbeum gladium educis.*

34. Est alius cui forma parum sit corpore felix.) *Verba sunt Vlyssis ad Euryalum, Odyss. θ. qui Vlyssem dicteriis incessens prædoni & nautæ comparauerat. Succenset ergò Vlysses importuno Euryalo, docétque Deos hominibus dotes variè distribuere, atque his quidem formam parum felicem elargiri, sed eloquentia & dicendi vi ornatam: illis verò formam corporis egregiam, sed sine doctrina & eruditione. In Homero legitur, Ἄλλος μὲν γάρ τ' εἶδος. &c.*

35. Ceu pulchrum quendam Epodum.) *Epodus propriè carmen minus est, quod post duo maiora strophen & antistrophen in hymnis Deorum stantes ante aram canebant. Hæc enim trias orbibus Lyricorum familiaris est: strophe siue conuersio, cui ex altera parte respondet antistrophe, id est, reuersio. quibus ἐπῳδὸς sua accinitur. Dicuntur etiam ἐπῳδοὶ versus breuiores, qui longioribus alternatim subiiciuntur, quorum inuentionem Archilocho tribuit Victorinus, quem imitatur in Epodis Horatius. Hoc autem Diogenis factum, quod tamen alij Aristippo tribuunt, vt ait Laertius lib. 2.*

pulchrum

pulchrum quendam Epodum appellat Galenus, quia eo concludit, ſpretis rebus fortuitis, liberalium artium ſtudia ab adoleſcentibus eſſe excolenda. Eodem modo nomen ἐπῳδοῦ traduxit ad extremum ſuum librum de vſu partium, qui quoniam tot ac tanta perfecti operis commoda explicat, in eóque conſiſtit, ab eo ὥσπερ ἀγαθός τις ἐπῳδός, id eſt, velut bonus quidam Epodus appellatur.

36. Quibus artibus nullus propoſitus eſt finis ad vitam vtilis.) *Nam omnis ars, omnis doctrina, omnis actio, omne ſtudium & inſtitutum ad bonum aliquod refertur, vt ait Ariſtoteles initio libri primi Ethicorum: vbi notandum, bonum & finem conuerti, hoc eſt, alterum pro altero ſumi: vt idem docet lib. 4. Metaphyſ. cap. 2. & Galenus lib. ad Thraſybulum, quo quærit, vtrum medicinæ an gymnaſticæ ſit tueri valetudinem, vbi & hunc locum fuſiùs explicat.*

37. Veluti Petauriſtam eſſe.) *Legendum puto πεταυρίζειν, non πεπορίσθαι. Petauriſtæ, teſte Nonio, dicebantur à veteribus, qui ſaltibus leuioribus mouerentur, à verbo πετᾶσθαι, quod eſt volare. Feſtus à petauro appellatos eſſe dicit. Eſt autem petaurum machina lignea, qua homines rotarum pulſu per aera iactabantur. Martialis lib.* 11. *Quàm rota tranſmiſſo toties impacta petauro. Et Iuuenalis Satyra* 14.

An magis oblectant animum iactata petauro Corpora?

38. Non caligantem.) *Legendum, μὴ σκοτούμενον. δῖνος, vertigo eſt, σκοτόδινος, tenebricoſa vertigo, cùm caput circumagi videtur, & tenebræ oculis obuerſantur. Vtraque affectio ſit ab inordinata ſpiritus flatuoſi crudíque motione.*

39. Et qualia Myrmeciadæ Athenienſis & Callicratis Lacedæmonij opera fuere.) *Scribendum, οἷάπερ. Fuit autem Myrmeciades, ſiue, vt Plinius, Myrmecides, inſignis ſculpendi eboris artifex, qui quadrigam ex ebore confecit tam minutam, vt muſcæ alis cum agitatore tegeretur: & nauim, quam apicula pinnis abſconderet. De quo Tullius lib. 4. Acad. quæſt. vt etiam inter Deos Myrmecides minutorum opuſculorum fabricator fuiſſe videatur. Callicrates itidem ſculptor, formicas & id genus animalcula minora tam parua fecit ex ebore, vt earũ partes cerni non poſſent. Vtriuſque ſtudia ad ματαιοτεχνίαν refert Galenus, de qua vide eiuſdem li-* Lib. 36. cap. 5. & 8.

brum ad Thrasybulum.

40. Tantum Athletarum.) *Sequitur vltimus locus contra Athletas, quorum studia & exercitia ita damnat & vituperat, vt ab Athletis tria bonorum genera, nempè animi, corporis & fortunæ auferat. Per Athletas autem intelliguntur ij, qui non quomodolibet exercentur fodiendo, arando, metendo, aut aliud huiusmodi opus faciendo, sed ij quorum vnicum hoc est vitæ institutum, vt in lucta aduersarios vincant & deiiciant: cuiusmodi sunt Luctatores, cursores, pugiles, discum in sublime iaculantes, & saltus pernicitate contendentes: qui Græcè dicuntur, auctore Iulio Polluce,* παλαισαὶ, δρομεῖς, πυκταὶ, δισκοβόλοι καὶ ἁλτικοί. *Eosdem generali nomine ab exercitatione* γυμναστικοὺς *vocat Hippocrates. Vide &*
Aph. 3. lib. 1. *Galeni lib. ad Thrasybulum.*

41. Publicitus etiam apud maiores.) *Vitruuius in præfatione lib. noni de Archit. tradit nobilibus Athletis maiores Græcorum præter alia constituisse, vt vectigalibus è Rep. constitutis perpetua vita fruerentur. publicè quoque alebantur in Prytaneo, qui præclarè de Rep. essent meriti, teste Socrate, qui cùm à Iudicibus interrogaretur, qua pœna dignum se existimaret, respondit se meruisse, vt amplißimis honoribus & præmiis donaretur, & vt sibi victus quotidianus publicè in Prytaneo præberetur.*

42. Dignati simus diuinis honoribus.) *Quæ ad hunc locum pertinent, studiosè collegit Erasmus in prouerbio, Homo homini Deus.*

43. Huc aduenisti ad mea ditia templa Lycurge.) *Lycurgus ille nobilis Spartiata, vt Remp. suæ ciuitatis salubribus legibus constitueret, conscriptis ijs, quæ longa peregrinatione didicerat vtilia fore ciuitati, Delphos sese contulit, vt Dei quoque consilium in re sanctißima exploraret. Cùmque Pythia consilium eius à Phœbo maximè probari, Deique potius quàm hominis inuentum esse respondisset, alacrior ad peragendum institutum factus, foro aliquot armatis occupato, leges suas perfert. Vide Plutar. in eius vita, & Herodotum lib. 1. vbi pro* ἢ ἄνθρωπον, *legitur,* ἤε καὶ ἄνδρα.

44. Archilochum.) *Poëtam Lyricum, cuius mordacitas vulgo*
Lib. 1. Epist. 19. *celebratißima fuit. Horatius, Parios ego primus Iambos,*
Ostendi latio, numeros animósque secutus
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.

45. Innu-

45. Innumera cùm ſint mala per omnem Græciam.) *Euripidis ſententia de Athletis, petita ex primo Autolyco, citante Athenæo lib. 17. Primùm ij domi ſibi conſulunt parum benè. Græcè legendum,* οἳ πρῶτον οἰκεῖν οὐδὲ μανθάνουσιν εὖ, οὔτ' ἂν δύναιντο. *& paulò pòſt.,* εἰς τ' ἀμήχανον, *vel* εἰς τ' ἀμήχανα, *non* ἀμηχάνων.

46. Affectio Athletica non eſt ſecundum naturam.) *Quoniam Athletæ immodico cibo & immoderata exercitatione, carnis molem corpori adijciunt, & humorum quoque cumulant copiam: neceſſariò fit, vt eiuſmodi corporis affectio ſit periculoſa. Tunc enim periculum adfertur, ne aut vaſa ipſa, ſupra modum repleta, rumpantur, aut extincto calore natiuo, mors ſequatur repentina. Vide cõm. Gal. in aphor. 3. lib. 1. Cæterùm locus iſte deſumptus eſt ex lib. Hippocratis de Alimento, idémque explicatus à Galeno lib. ad Thraſybulum.*

47. Vt ſinguli per vices conuiuis imperarent quæ vellent.) *Plutarchus Sympoſiacôn decade prima, problemate 4. docet Sympoſiarcham, id eſt, conuiuij regem & magiſtrum ac modiperatorem, vt vocant Nonius & Varro, ijs tantùm ſermonibus, ſpectaculis, ludíſque dare lõcum debere, qui ad proprium Sympoſij finem ſpectant, cuiuſmodi ſunt res ſeriæ & vtiles, multa venuſtate & hilaritate conditæ. Tale fuit Phrynæ meretriculæ factum, quod hîc refertur. Eſt autem Græcè legendum,* ὅθεν οὐδὲ τὸ τῆς Φρύνης ἄκαιρον.

48. Habent animam veluti multo immerſam cœno.) *Corpore ſaginato alimentíſque ſuffarcinato, neceſſe eſt animi lucem in rebus obſcuris indagandis hebeſcere, conturbari, errare & vagari. Contrà* αὐγὴ ξηρὴ, ψυχὴ σοφωτάτη, *inquit Heraclitus, hoc eſt, ſplendor ſiccus, animus prudentiſſimus, quaſi dicat, Sicco lumini ſapiens animus ſimilis eſt. Vide Plutarchum comment. priore de Eſu carnium, & Galenum libro, Quòd animi mores ſequantur temperamentum corporis.*

49. Summè bonam corporis habitudinẽ periculoſam eſſe.) Εὐεξία *duplex eſt, vna ſalubris & naturalis, altera Athletica, quam periculoſam eſſe tradit Hippocrates, cùm ad ſummum ſit plenitudinis gradum perducta, id eſt, cùm vaſa ipſa humoribus ſic expleta ſunt, vt plura citra vitæ diſcrimen capere non poſſint, quemadmodum ſuprà annotauimus.*

50. Sanitatis ſtudium eſt non ſatiari cibis & impigrum eſſe ad labores.) *Cùm ad ſatietatem vſque cibus ingeritur, vt viribus grauatis, à natura concoqui non poßit, morbum procreat, priſtina ſanitate deſtructa. Contrà fit, ſi mediocritas in cibis aſſumendis obſeruetur. Eadem eſt ratio exercitationum, quibus ſi quis rectè vſus fuerit, plurima commoda hinc conſequetur. Nam ex inſtrumentalium partium per mutuum ipſarum attritum duritie, comparabitur tum ad edendas actiones robur, tum conſueti exercitij ferendi facilitas: ex caloris augmento, concoctio fiet & diſtributio felicior: ex valẽtiore deniq; & citatiore motu ſpiritus, meatuum expurgatio, atque expulſio excrementorum. Secus fit in otio & deſidioſa vita. Porrò ſumpta eſt hæc ſententia ex lib. 6. τῶν ἐπιδημειῶν, ſectione 4. aphor. 20. vbi πόνος, id eſt, labor, ἀντὶ τοῦ γυμνασίου, hoc eſt, pro exercitio, vſurpatur. Vt & aphor. 49. lib. 2. & multis aliis in locis. Eraſmus legit πάντων pro πόνων.*

Aphor. 49. lib. 2.

51. Senis illius.) *παλαιὸς hoc loco & ætatis & eruditionis eſt prærogatiua, qua Hippocratem intelligit Galenus, vt & comment. in aphor. 8. lib. 1.*

52. Labores, cibi, potus, ſomni, venus, omnia mediocria.) *His verbis & modum ipſum ſingulorum definiuit Hippocrates, addito ad finem dictionis epitheto, mediocria: & tempus æquè ſignauit ipſo ſermonis ordine. Hanc ſententiam Hippocratis, ſumptam ex lib. 6. τῶν ἐπιδημ. ſect. 6. aphor. 5. fuſiùs explicat Galenus initio lib. 2. ſanitatis tuendæ.*

53. Et ingurgitant ſeſe nonnũquam & vi.) *Vnde ἀναγκοφαγίαν appoſito nomine appellat Ariſtoteles rationem victus Athletici, quaſi dicas, cibi ſumendi neceßitatem.*

Lib. vltimo politicorum.

54. Dormibant reliqui Diuíque hominesq;.) *Parodia eſt ex Iliad. β. qua paucis mutatis, quæ de Ioue dicebantur, Athletis accommodat, & in eos detorquet.*

Cõm. in lib. 2. prognoſt.

55. Iuxta naturam viuentes.) *Temporibus Hippocratis, inquit Galenus, non aliud fuit è more viuere, quàm è natura viuere. Nunc verò plærique morem illum maiorum immutant. Vnde exclamat Iuuen. ſaty. 8. Si dormire incipis ortu Luciferi, quo ſigna duces & caſtra mouebant. Somnus autem non modò ſpiritus labore vigilijſque diſsipatos reſtituit, membrorúmque ac ſenſuum defatigationem*

tigationem

tigationem tollit, verumetiam naturales functiones, maximéque concoctionem & retentionem corroborat: cúmque ἀναλογία esse debeat inter cibum & somnum, vt videlicet somni mensura ad proportionem alimento, quod ingestum est, respondeat, Athletæ verò ad mediam vsque noctem sese cibis ingurgitent: necesse est vt in multam lucem stertant, & tum demum surgant à somno, cùm cæteri iuxta naturæ præscriptum viuentes, ab opere redeunt, & cibum requirunt. Reponendum in Græco, ἀπὸ τῶν ἔργων ἥκουσιν, pro ἔχουσιν.

56. Et Rhododaphnis eorum terga perfricantur.) *Ex Rhododaphnes siue Rhododendri fruticis (officinis Oleander dicitur) lentis & flexilibus ramis, rudes & virgulæ fiebant, quibus gymnastæ suos Athletas, qui nudi certabant, perstringebant, si fortè aut ex arena fugerent, aut alioqui suo officio minùs rectè fungerētur.*

57. Omne nimium naturæ inimicum.) *Naturæ substantia in symmetria, id est, certa & commoda elementorum proportione consistit: quam cùm omne nimium corrumpat ac labefactet, idem quoque animantis constitutionem resoluat, necesse est. aphor. 51. lib. 2.*

58. Affectio Athletica.) *Medicis διάθεσις, id est affectus, appellatur, non ea quidem præcisa argutáque significatione, quam Aristoteles in Categorijs vsurpauit, sed admodum ampla & multiplici verbi potestate, quæ omnem corporis constitutionem contineat, siue in substantia, siue in qualitate & in tēperamento, siue in conformatione & figura, siue in magnitudine, siue in numero ea consistat. Differt autem ab habitu, quòd hic stabilis sit ac perpetuus, ille affectus inconstans & mutabilis.*

59. Neque enim recipit accessionem.) *Cùm natura semper coctionem alimenti, distributionem, in sanguinem mutationem, adiectionem, agglutinationem & assimilationem moliatur, quando nihil adijci potest solidis corporis partibus, & referræ venæ non habēt iam, quo distributum alimentū recipiant, tum necessario periculum imminet, ne aut ipsæ venæ rumpantur, aut extinguatur calor natiuus. Vt igitur in corpore alter sit nutricationi locus, pleniorem illam habitudinem oportet sine mora per euacuationem soluere. Aphor. 3. lib. 1. Cornelius Celsus, Si plenior, inquit, aliquis & speciosior, & coloratior factus est, suspecta habere sua bona debet: quæ quia neque in eodem habitu subsistere, neque vltrà progredi possunt ferè retrò* Lib. 2. cap. 2.

quasi ruina reuoluuntur.

60. A Litis illis Homericis.) *Homerus Ili.* ἰῶτα, *Aten Deam fingit, quæ noxas ac turbas soleat immittere rebus mortalium, acribus oculis, ac velocißimis pedibus præditam. Post eam autem longo interuallo consequi Litas Deas, quæ quod Ate turbauerit, sarcire moliantur. Has & strabis oculis facit, & pedibus claudis, hac fabula declarans, offensas esse citas, reconciliationes tardas, & difficilius esse sarcire concordiam, quàm rumpere. Citatur & hic locus Homeri à Galeno lib. de exercitatione paruæ pilæ, vbi in Græco desideratur dictio* λιτῶν.

61. Complentur destillationibus.) *Hoc est, tenuibus humoribus, qui ex oculis profluunt nobis nolentibus, & à lachrymis hoc solùm differunt, quòd lachrymæ ferè semper voluntariè fluant. Hanc destillationem* ἐπιφορὰν *alio nomine vocant Medici.*

62. Articulorum compages vt frequenter intortæ.) λιγυσμὸς *est artium contorsio, confractio & luxatio. Est enim* λιγύζειν *idem quod* στρέφειν, κάμπτειν καὶ κλάζειν. *Vnde per metaphoram pro vincere apud Theocritum Idyl.* I.

62. Quæuis ruptio ac diuulsio.) ῥῆγμα, *siue ruptio, auctore Galeno, solutio est carnosæ partis:* σπάσμα, *id est, diuulsio, est vnitatis solutio in neruosa parte, vtrunque citra vulnerationem:* ῥῆγμα *in carne,* σπάσμα *in neruis.* Lib. 2. de morb. causis.

63. Velut ab vno fonte) *Scribendum Græcè,* ἀπὸ πηγῆς μιᾶς, *ab vno fonte, hoc est, ab vno principio, ab vna origine. Cicero lib. 3. offic. Qui fons est fraudum, maleficiorum, scelerum omnium. Erasmus legit,* ἀπὸ γῆς μιᾶς.

64. Gymnastæ qui eos curandos susceperant.) *Gymnastes vocabatur, qui gymnasio præerat, id est, loco publico, quo Athletæ luctaturi, discum iacturi, aut aliud quippiam tale facturi conueniebant. Gymnastice pars est Medicinæ, sanitatem exercitatione mediocri conseruans, non molem corpori adijciens, qua aduersarij prosternantur in certaminibus: quod facit vitiosa illa gymnastice Athletis propria, de qua abundè Galenus libro ad Thrasybulum.*

65. Quos ad pancratium aut pugilum certamen.) *Pancratium certaminis genus fuit, ex pugilatu & lucta compositum, sic dictũ, quòd totius corporis viribus connixi pancratiastæ certarent:*

Pugilatus

Pugilatus erat, cùm plagæ tùm cæstibus tùm pugnis inferrentur. Paulò pòst legendum Græcè, ὅταν δὲ καὶ τῶν μιλῶν τι, *& mox,* τοῦτο γὰρ, εὖ οἶδ', ἐν φήσουσιν.

66. Num ad agricolationem?) *Plato lib. 3. de Rep. ait Athletarum habitum inutilem esse ad omnia ciuilia negotia. Galenus Athletas comparat Epeio Homerico, strenuo quidem pugili, sed ad cætera vitæ officia ignauissimo. Græcè legendum,* ἢ θερίζειν, ἢ ἀροῦν, ἤ τι τῶν ἄλλων. *&c.* lib. ad Thrasyb.

67. Pueris nuper natis.) *Scribendum Græcè,* νεογνῶν παίδων: *& mox,* οὐ γὰρ δή που ὅτι τοὺς σκυτοτόμους. *&c.*

68. Coturnicibus & perdicibus.) *Sunt enim* ὄρνιθες κονιστικοὶ, *quæ sese in puluere volutant, Arist. lib. 9. de historia animal. & Plinius lib. 10. cap. 33. scribunt perdices instante aucupe gleba & fæce sese operire. Plutarchus quoque lib. de industria animalium, ait perdices pullos, quantisper fugitare per ætatem non licet, assuefacere, vt quoties venator instat, supini sternant sese, gleba & fæce corpori super ingestis. Cæterùm quod Athletas dicit toto die puluerescere, referri potest vel ad puluerem quo sordidabantur, qui certabant in Olympijs, vel ad* ἁφὴν, *hoc est, pulueris contactum, quo se inspergebant luctatores post vnctionem, vt mutuas præhensiones admitterent. Nam duo tantùm memorantur, qui* ἀκονιτὶ, *hoc est, sine puluere vicerint.*

69. Interpretatus est oraculum.) *De muro ligneo, quo significabatur prælio nauali esse decertandum apud Salamina: vbi Xerxes à Themistocle superatus est. Vide Herodotum lib. 7. & Plutarc. in Themistocle.*

70. Quòd si quis dicat voluptatem corporis inter bona numerandam.) *Triplex fuit veterum philosophorum opinio de voluptate: prima eorum qui nullam voluptatem bonum esse censebant, neque propter se, neque propter aliud. Altera eorum qui nonnullas in bonis numerabant, multas in malis. Tertia erat sententia eorum, qui asserebant, etsi omnes in bonis essent, tamen non posse summum bonum in voluptate numerari. Vide Aristot. lib. 7. Ethic. cap. 11. & 12. Non est, inquit Cicero, necesse, tanquam meretricem in matronarum cœtum, sic voluptatem in virtutum concilium abducere.* Lib. 2. de finib. bon. & mal.

71. Prima diuisione.) *Artium prima diuisio est in liberales & mechanicas: secunda in θεωρητικὰς, siue λογικὰς, id est, in inspectione ac æstimatione rerum positas, qualis est astrologia: in πρακτικὰς, quæ in agendo sitæ sunt, nihilque operis post actum relinquunt, vt saltatio & Musica: & in ποιητικὰς, id est, effectrices, quæ opus, quod oculis subiicitur, post actum relinquunt, vt pictura. Galenus quartam etiam addit κτητικὴν, quæ non est in opere, sed in rei alicuius adeptione, cuiusmodi est venatoria.*

FINIS.

Federici Morelli Hendecasyllabum.

En Iamotius Æsculapius fit,
Alterue Hippocrates suo Galeno:
Ægris nec dedit artubus salutem,
Læsis sed tulit Artibus medelam.

Summa Priuilegij Regis Galliarum.

HENRICI III. Galliarum & Poloniæ Regis priuilegio sancitum est, ne quis Typographus excudere, Bibliopoláve diuēdere audeat ante octo annos Galeni Paraphrasin in Menodoti Exhortationem ad liberalium Artium studia, ex Erasmi interpretatione à Federico Iamotio Medico recognita & annotationibus illustrata, præter Federicum Morellum Typographum regium, cuius typis, opera & diligētia excusa fuit. Qui secus fecerit, libris & pœna in sanctione æstimata multabitur, vt fusius Regio diplomate continetur: dato Parisiis, 5. Nouembris, anno 1583. subsignato, per Consilium,

DANES.